

Verklaring inzake de belangrijkste ongunstige effecten van beleggingsbeslissingen op duurzaamheidsfactoren

Financiëlemarktdelnemer: Stichting Pensioenfonds ING

Legal Entity Identifier (LEI): 549300XSSPGPFC9HU285

In dit statement geven we meer informatie over hoe wij omgaan met de identificatie, prioritering, en verwerking van de belangrijkste ongunstige effecten van onze beleggingsbeslissingen.

Dit statement bestaat uit de volgende zes secties:

- A. Samenvatting SFDR statement belangrijkste ongunstige effecten
 - B. Beschrijving van de belangrijkste ongunstige effecten op duurzaamheidsfactoren
 - C. Beleid om de belangrijkste ongunstige effecten te identificeren, prioriteren en mitigeren
 - D. Engagementbeleid
 - E. Referenties naar internationale standaarden
 - F. Historische vergelijking
- Versiebeheer
- Bijlage: Due diligence beleid

A. Samenvatting SFDR-statement belangrijkste ongunstige effecten

Pensioenfonds ING neemt de belangrijkste ongunstige effecten van zijn beleggingsbeslissingen op duurzaamheidsfactoren in aanmerking. Deze verklaring is de geconsolideerde verklaring inzake de belangrijkste ongunstige effecten op duurzaamheidsfactoren van Pensioenfonds ING.

Deze verklaring inzake de belangrijkste ongunstige effecten op duurzaamheidsfactoren heeft betrekking op de referentieperiode van 1 januari tot en met 31 december 2025.

Bij het pensioenfonds vinden we maatschappelijk verantwoord beleggen (MVB) belangrijk. Als onderdeel van onze benadering van MVB en naast het meenemen van duurzaamheidsrisico's, streven we ernaar de belangrijkste ongunstige effecten van onze beleggingsbeslissingen op duurzaamheidsfactoren te beperken. Deze belangrijkste ongunstige effecten kunnen zich op verschillende gebieden voordoen, zoals over milieu-, sociale en werknemersaangelegenheden, mensenrechten, corruptie en omkoping.

Het huidige beleid omvat maatregelen die gerelateerd kunnen worden aan het mitigeren van de negatieve effecten van duurzaamheidsfactoren. Deze maatregelen zijn gebaseerd op de uitwerking van de thema's waaraan onze deelnemers de meeste waarde hechten. Deze maatregelen vindt u in ons [Beleid duurzaam beleggen](#). De belangrijkste ongunstige effecten op het gebied van milieu zijn: broeikasgasemissies (BKG- ofwel CO2-emissies), de koolstofvoetafdruk (CO2-voetafdruk) en broeikasgas-intensiteit (CO2-intensiteit) van ondernemingen, blootstelling van ondernemingen aan fossiele brandstoffen, negatieve gevolgen voor de biodiversiteit, emissies in water en blootstelling aan gebieden met grote waterstress. En op het gebied van sociale en werknemersaangelegenheden zijn dit schendingen van de VN Global Compact, de UN Guiding Principles on Business and Human Rights of OESO-richtlijnen door ondernemingen, het ontbreken van compliance mechanismen voor die richtlijnen, niet-gecorrigeerde loonkloof tussen mannen en vrouwen, het gebrek aan genderdiversiteit in de Raad van Bestuur, mogelijke blootstelling aan controversiële wapens, het schenden van sociale rechten door landen en het risico op kinderarbeid.

De mate en de manier waarop de belangrijkste ongunstige effecten in het beleggingsproces worden meegenomen, hangt af van verschillende factoren, zoals het type fonds of strategie, de activaklasse en de beschikbaarheid van betrouwbare gegevens. Waar mogelijk en haalbaar gelden, in lijn met de aard van de beleggingen, voor alle financiële producten minimumeisen. De exacte toepassing kan verschillen tussen financiële producten en zal worden gedocumenteerd in de informatieverschaffing over financiële producten in overeenstemming met de vereisten en tijdlijnen van de Sustainable Finance Disclosure Regulation (SFDR) van de Europese Unie.

A. Summary SFDR statement Principle Adverse Impacts

Pensioenfonds ING considers the principle adverse impacts of its investment decisions on sustainability factors. This statement is the statement on the principle adverse impacts on sustainability factors of the pension fund across all pension schemes.

This principle adverse impact statement covers the reference period from 1 January to 31 December 2025.

Pensioenfonds ING considers, socially responsible investing (SRI) to be important. As part of our approach to SRI and in addition to including sustainability risks, we aim to limit the principle adverse impacts of our investment decisions on sustainability factors. These principle adverse impacts can arise in various areas, such as in relation to environmental, social and employee issues, human rights, corruption, and bribery.

The current policy includes measures that can be related to mitigating the most important adverse impacts. These measures are based on the themes that our participants value most. You can find these measures in our Sustainable Investment Policy. The principle adverse environmental impacts are the emission of greenhouse gas (GHG or CO2 emissions), the carbon footprint (CO2 footprint) and greenhouse gas intensity (CO2 intensity) of companies, exposure of companies to fossil fuels, negative impact on biodiversity, pollution of water and exposure to areas with high water stress. And in terms of social and labor standards, these are violations of the UN Global Compact, the UN Guiding Principles on Business and Human Rights or OECD guidelines by companies, lack of compliance mechanisms for those guidelines, gender pay gap, the lack of gender diversity in the Board of Directors, possible exposure to controversial weapons, the violation of social rights by countries and the risk of child labor.

The extent to and way the principle adverse impacts are included into the investment process depends on several factors, such as the type of fund or strategy, the asset class, and the availability of reliable data. Where possible and feasible, minimum requirements apply to all financial products, in line with the characteristics of the investments. The exact application may vary between financial products and will be documented in the financial product disclosures in accordance with the requirements and timelines of the European Union's Sustainable Finance Disclosure Regulation (SFDR).

B. Beschrijving van de belangrijkste ongunstige effecten op duurzaamheidsfactoren

Hieronder vindt u een overzicht van de belangrijkste ongunstige effecten waar het pensioenfonds rekening mee houdt. Hierin geven we aan welke maatregelen het pensioenfonds onderneemt om het ongunstige effect te beperken. Deze maatregelen bestaan uit de volgende ESG-beleidsinstrumenten: uitsluiten, ESG-integratie, normatieve- en thematische engagement en stemmen. Meer informatie over deze ESG-beleidsinstrumenten en de toepassing daarvan vindt u in ons [Beleid duurzaam beleggen](#)¹.

Dit overzicht zal in de loop van de tijd worden uitgebreid en aangepast, in lijn met de ontwikkeling van het pensioenfonds, het beleid duurzaam beleggen en relevante ontwikkelingen in wet- en regelgeving.

¹ Vanaf 1 juli 2024 heeft Pensioenfonds ING Achmea IM aangesteld als ESG-dienstverlener. Dit overzicht is gebaseerd op beschikbare data over de periode juli tot en met december 2024. Ten opzichte van het eerste half jaar heeft Pensioenfonds ING geen significante wijzigingen in de portefeuille doorgevoerd, waardoor de informatie van de tweede helft van het jaar representatief is voor het gehele boekjaar 2024. Daarnaast is de reikwijdte van de gerapporteerde uitkomsten in tabel 1 onder 'Effecten 2024' beperkt tot de onderdelen van de portefeuille waarvoor data beschikbaar is en gerapporteerd kan worden. Het gaat hierbij in 2024 om de volgende deelportefeuilles: Matchingportefeuille, Vastrentende waarden m.u.v. Hypotheken, Aandelen en Vastgoed. Hiermee wordt 92,0% van de strategische portefeuille gedekt. De data voor niet-beursgenoteerd vastgoed wordt enkel meegenomen onder de vastgoed specifieke PAI-indicatoren 17 en 18.

Tabel 1: Overzicht indicatoren voor ongunstige effecten op duurzaamheid

Beschrijving van de belangrijkste ongunstige effecten op duurzaamheidsfactoren								
Indicatoren voor ondernemingen waarin is belegd								
Indicator ongunstige effecten op duurzaamheid		Parameter	Effecten 2025	Effecten 2024***	Effecten 2023	Effecten 2022	Toelichting	Genomen maatregelen en voor de volgende referentieperiode geplande maatregelen en vastgestelde streefdoelen**
KLIMAAT- EN ANDERE MILIEU-INDICATOREN								
Broeikasgas-emissies	1.	BKG*-emissies	Scope 1-BKG-emissies	24.729 ton	35.469 ton	243.919,86 ton CO2e	n.v.t.	Hoeveelheid Scope 1 broeikasgasemissies uitgedrukt in ton CO2-equivalent per jaar. Scope 1 betreft directe emissies door ondernemingen. Emissies kunnen gerapporteerd of geschat zijn. Het betreft het aandeel in scope 1 BKG-emissies van de belegging ten opzichte van de EVIC (in EUR) van de issuer.
Zie hieronder bij 'totale BKG-emissies'.								

Scope 2-BKG-emissies	19.434 ton	23.280 ton	52.773,54 ton CO2e	n.v.t.	Hoeveelheid Scope 2 broeikasgasemissies uitgedrukt in ton CO2-equivalent per jaar. Scope 2 betreft indirecte emissies door de inkoop van energie door ondernemingen. Emissies kunnen gerapporteerd of geschat zijn. Het betreft het aandeel in scope 2 BKG-emissies van de belegging ten opzichte van de EVIC (in EUR) van de issuer. (EVIC is de ondernemingswaarde inclusief contanten).	Zie hieronder bij 'totale BKG-emissies'.
Scope 3-BKG-emissies	577.402 ton	646.532 ton	1.258.813,90 ton CO2e	n.v.t.	Hoeveelheid Scope 3 broeikasgasemissies uitgedrukt in ton CO2-equivalent per	Zie hieronder bij 'totale BKG-emissies'.

						jaar. Scope 3 betreft alle overige emissies in de waardeketen buiten Scope 1 en Scope 2. Emissies zijn geschatte waarden. Het betreft het aandeel in scope 3 BKG-emissies van de belegging ten opzichte van de EVIC (in EUR) van de issuer.	
	Totale BKG-emissies	620.562 ton	704.649 ton	1.479.438,20 ton CO2e	n.v.t.	Totale hoeveelheid Scope 1, Scope 2 en Scope 3 broeikasgasemissi es uitgedrukt in ton CO2- equivalent per jaar. Scope 1 en scope 2 emissies zijn gerapporteerde cijfers wanneer deze door de ondernemingen beschikbaar	Geen actieve sturing op deze specifieke PAI, maar in lijn met het algemene beleid van het pensioenfonds worden de volgende maatregelen genomen: - Normatieve engagement met mogelijke controverses op het gebied van milieu en uitsluiting van de meest vervuilende bedrijven in de fossiele industrie Dit wordt toegepast op aandelen en bedrijfsobligaties. - Thematisch engagement: engagement met ondernemingen gericht op het reduceren van hun BKG-

							worden gesteld. Wanneer geen gerapporteerde cijfers beschikbaar zijn, worden deze cijfers geschat. Scope 3 emissies zijn geschatte data.	emissies. Beheerder identificeert hiervoor hoog-risico sectoren (CO2-intensieve sectoren) in de beleggingsportefeuille en verwacht van deze ondernemingen een klimaatstrategie in lijn met het Akkoord van Parijs. Dit wordt toegepast op aandelen en bedrijfsobligaties. - Stemmen: Op het thema klimaat verwacht het pensioenfonds dat de bedrijfsstrategie is gericht op de doelstelling om de opwarming van de aarde te beperken tot 1,5 graden Celsius, zoals uiteengezet in het Klimaatakkoord van Parijs, en/of dat er een plan is opgesteld om in 2050 een netto-uitstoot van nul te bereiken. Wanneer dit niet het geval is, stemt het pensioenfonds tegen de herbenoeming van bestuurders. Dit wordt toegepast op aandelen.
2.	Koolstofvoetafdruk	Koolstofvoetafdruk	137 ton/belegd vermogen in miljoen EUR	157 ton/belegd vermogen in miljoen EUR	69,49 ton CO2e / EUR (M) geïnvesteerd	n.v.t.	Totale hoeveelheid Scope 1, Scope 2 en Scope 3 broeikasgasemissies uitgedrukt in	- ESG-integratie in de vorm van CO2-reductie. De CO2-voetafdruk van de portefeuille wordt vergeleken met die van de benchmark. Daarbij hanteert

ton CO2-equivalent per jaar, gedeeld door de geaggregeerde ondernemingswaarde (Enterprise Value of EVIC), uitgedrukt in miljoen euro. Scope 1 en scope 2 emissies zijn gerapporteerde cijfers wanneer deze door de ondernemingen beschikbaar worden gesteld. Wanneer geen gerapporteerde cijfers beschikbaar zijn, worden deze cijfers geschat. Scope 3 emissies zijn geschatte data.	het Fonds voor zowel de aandelenportefeuilles alsmede de bedrijfsobligatieportefeuille CO2-reductiedoelen. Dat betekent dat de netto uitstoot van broeikasgassen gelijk is aan nul. Eventuele rest (moeilijk te vermijden) emissies dienen volledig gecompenseerd te worden door verwijdering van CO₂. Wij maken nu nog geen gebruik van compensatie. Hoe het reductiepad vormgegeven wordt voor de periode na 2030 en welke middelen ingezet worden ten behoeve van CO2-compensatie richting 2050 wordt in de toekomst nader bepaald. CO2-voetafdruk. De CO2-voetafdruk laat de door de portefeuille gefinancierde broeikasgasemissies zien. Om deze CO2-voetafdruk te bepalen, wordt eerst van elke onderneming in de
---	---

portefeuille de totale
uitstoot van broeikasgassen
per jaar berekend. Er wordt
daarbij zowel gekeken naar
de uitstoot die de
onderneming zelf
veroorzaakt door
bedrijfsactiviteiten (scope 1
volgens het Greenhouse Gas
Protocol), als naar de
uitstoot die samenhangt met
de productie van energie die
de onderneming inkoopt
(scope 2 volgens het
Greenhouse Gas Protocol).
CO2(e) staat voor CO₂-
equivalenten. Dit is een
maatstaf die de
klimaatimpact van de zes
broeikasgassen onder het
Kyoto-protocol inzake
klimaatverandering uitdrukt
als de hoeveelheid
koolstofdioxide (CO₂) die
over een bepaalde periode
(meestal 100 jaar) hetzelfde
opwarmings-effect zou
hebben. Dit wordt gedeeld
door de
ondernemingswaarde
inclusief contanten
(Enterprise Value including

Cash, EVIC) in datzelfde jaar.
De uitkomst hiervan geeft
weer hoeveel
broeikasgassen een
onderneming uitstoot voor
elke euro aan financiering.
Om tot de CO2-voetafdruk
van de hele portefeuille te
komen, wordt het gewogen
gemiddelde van de CO2-
voetafdrukken berekend van
alle ondernemingen waarin
wordt belegd. De
ondernemingen waarin veel
wordt belegd wegen dus
zwaarder mee.

Voor de wereldwijde
aandelenportefeuille in
ontwikkelde landen alsmede
het passieve
aandelenmandaat in
opkomende landen geldt
een maximale CO2-uitstoot
die overeenkomt met de
CO2-uitstoot van een Paris
Aligned index van deze
regio's, waardoor de CO2-
ontwikkeling van de
portefeuille op lange termijn

							in lijn is met een 1,5 graden scenario.	
							Voor de Europese bedrijfsobligatieportefeuille met hoog kredietwaardige emittent (investment grade) geldt een CO2-budget die in lijn is met het klimaatakkoord van Parijs. Voor de Europese bedrijfsobligatieportefeuille met lager kredietwaardige emittent (high yield) geldt een 50% reductie ten opzichte van de benchmark. Vanaf het vierde kwartaal van 2025 wordt belegd volgens de Paris Aligned Benchmark (PAB). Deze index heeft als doel het verminderen van de broeikasgas-uitstoot in lijn met het klimaatakkoord van Parijs.	
							Zie verder ook de genomen maatregelen bij PAI1: Totale BKG-emissies.	
3.	BKG**-intensiteit ondernemingen waarin is belegd	BKG**-intensiteit ondernemingen waarin is belegd	587 ton/omzet in miljoen EUR	576 ton/omzet in miljoen EUR	197,86 ton CO2e / EUR (M) inkomsten	n.v.t.	Totale hoeveelheid Scope 1, Scope 2 en Scope 3 broeikasgasemissi	Zie hierboven bij 'totale BKG-emissies'. Dit passen wij toe voor aandelen en bedrijfsobligaties.

							es uitgedrukt in ton CO2- equivalent per jaar, gedeeld door de geaggregeerde omzet, uitgedrukt in miljoen euro. Scope 1 en scope 2 emissies zijn gerapporteerde cijfers wanneer deze door de ondernemingen beschikbaar worden gesteld. Wanneer geen gerapporteerde cijfers beschikbaar zijn, worden deze cijfers geschat. Scope 3 emissies zijn geschatte data.	
4.	Blootstelling aan ondernemingen actief in de sector fossiele brandstoffen	Aandeel beleggingen in ondernemingen actief in de sector fossiele brandstoffen	4%	3%	1,14%	n.v.t.	De beoordeling wordt vastgesteld op basis van door ondernemingen gerapporteerde data. Bij enige blootstelling wordt de gehele	Uitsluiten

							onderneming meegewogen.	
5.	Aandeel verbruik en opwekking niet-hernieuwbare energie	Aandeel verbruik van niet-hernieuwbare energie en opwekking van niet-hernieuwbare energie van ondernemingen waarin is belegd, uit niet-hernieuwbare energiebronnen, ten opzichte van hernieuwbare energiebronnen, uitgedrukt als percentage van de totale energiebronnen	61%	66%	Consumptie: 14,40% Productie: 0,27%	n.v.t.	Gebaseerd op gerapporteerde data.	Geen actieve sturing op deze specifieke PAI.
6.	Intensiteit energieverbruik per sector met grote klimaateffecten	Energieverbruik in GWh per miljoen EUR aan inkomsten van ondernemingen waarin is belegd, per sector met grote klimaateffecten					Gebaseerd op gerapporteerde data.	Geen actieve sturing op deze specifieke PAI.
		Totaal			0,037015192 GWh / EUR (M) inkomsten	n.v.t.		
		Landbouw, bosbouw en visserij	0,7 GWh/ inkomsten per miljoen EUR	N/A	0,000237349 89 GWh / EUR (M) inkomsten	n.v.t.		
		Winning van delfstoffen	4,8 GWh/ inkomsten per miljoen EUR	0,4 GWh/ inkomsten per miljoen EUR	0,006481799 8 GWh / EUR (M) inkomsten	n.v.t.		

			Industrie	0,1 GWh/ inkomsten per miljoen EUR	0,1 GWh/ inkomsten per miljoen EUR	0,017299451 GWh / EUR (M) inkomsten	n.v.t.		
			Productie en distributie van elektriciteit, gas, stoom en gekoelde lucht	0,8 GWh/ inkomsten per miljoen EUR	1,1 GWh/ inkomsten per miljoen EUR	0,003753175 5 GWh / EUR (M) inkomsten	n.v.t.		
			Distributie van water; en afvalwaterbeheer en sanering	0,4 GWh/ inkomsten per miljoen EUR	0,5 GWh/ inkomsten per miljoen EUR	0,005553456 GWh / EUR (M) inkomsten	n.v.t.		
			Bouwnijverheid	0,1 GWh/ inkomsten per miljoen EUR	0,1 GWh/ inkomsten per miljoen EUR	0,000066609 19 GWh / EUR (M) inkomsten	n.v.t.		
			Groot- en detailhandel; reparatie van auto's en motorfietsen	0,1 GWh/ inkomsten per miljoen EUR	0,1 GWh/ inkomsten per miljoen EUR	0,000988316 3 GWh / EUR (M) inkomsten	n.v.t.		
			Vervoer en opslag	1,2 GWh/ inkomsten per miljoen EUR	1,8 GWh/ inkomsten per miljoen EUR	0,002070844 6 GWh / EUR (M) inkomsten	n.v.t.		
			Exploitatie van en handel in onroerend goed	0,3 GWh/ inkomsten per miljoen EUR	0,3 GWh/ inkomsten per miljoen EUR	0,002490406 4 GWh / EUR (M) inkomsten	n.v.t.		
Biodiversiteit	7.	Activiteiten met negatieve gevolgen	Aandeel beleggingen in ondernemingen met	4%	6%	0,42%	n.v.t.	Bij enige aanwezigheid	Normatieve engagement en uitsluiting: uitsluiten van

		voor biodiversiteits- gevoelige gebieden	vestigingen/activiteiten in of bij biodiversiteitsgevoelige gebieden wanneer de activiteiten van die ondernemingen negatieve gevolgen voor die gebieden hebben					en/of activiteiten in gebieden met een kwetsbare biodiversiteit wordt de gehele onderneming meegewogen. Gebaseerd op gerapporteerde en geschatte data.	palmolie en de dialoog aangegaan met ondernemingen die de UN Global Compact, OESO- richtlijnen voor multinationale ondernemingen en UN Guiding Principles on Business and Human Rights (dreigen te) schenden. Dit wordt toegepast op aandelen en bedrijfsobligaties. Thematisch engagement: wij voeren engagement met ondernemingen gericht op het verminderen van impact en afhankelijkheid van biodiversiteit. Dit passen wij toe op aandelen en bedrijfsobligaties.
Watergehalte	8.	Emissies in water	Door de ondernemingen waarin is belegd veroorzaakte emissies in water (in ton) per miljoen EUR aan beleggingen, uitgedrukt als gewogen gemiddelde	14,2 ton/belegd vermogen in miljoen EUR	56,2 ton/belegd vermogen in miljoen EUR	0,0058 ton / EUR (M) geïnvesteed	n.v.t.	Bedrijven die het milieu ernstig schaden door grond- of watervervuiling op basis van relevante internationale richtlijnen. Gebaseerd op	Normatieve engagement en uitsluiting: met bedrijven die het milieu ernstig schaden door grond- of watervervuiling op basis van relevante internationale richtlijnen. Dit wordt toegepast op aandelen en bedrijfsobligaties.

								gerapporteerde data.	
Afval	9.	Aandeel gevaarlijk afval en radioactief afval	Door de ondernemingen waarin is belegd, geproduceerd gevaarlijk afval en radioactief afval (in ton) per miljoen EUR aan beleggingen, uitgedrukt als gewogen gemiddelde	0,1 ton/belegd vermogen in miljoen EUR	0,2 ton/belegd vermogen in miljoen EUR	2,68 ton / EUR (M) geïnvesteed	n.v.t.	Gebaseerd op gerapporteerde data.	Normatieve engagement en uitsluiting: met bedrijven die het milieu ernstig schaden door bodem-, lucht- of watervervuiling op basis van relevante internationale richtlijnen. Dit passen wij toe op aandelen en bedrijfsobligaties
INDICATOREN VOOR SOCIALE THEMA'S EN ARBEIDSOMSTANDIGHEDEN, EERBIEDIGING VAN DE MENSENRECHTEN, EN BESTRIJDING VAN CORRUP Tie EN OMKOPING									
Sociale thema's en arbeidsomstandigheden	10.	Schendingen van de beginselen van het VN Global Compact of van de richtsnoeren voor multinationale ondernemingen van de Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling (OESO)	Aandeel beleggingen in ondernemingen die betrokken zijn geweest bij schendingen van de beginselen van het VN Global Compact of van de OESO-richtsnoeren voor multinationale ondernemingen	0%	0%	2,24%	n.v.t.	De beoordeling wordt vastgesteld op basis van geschatte data.	Normatieve engagement en uitsluiting: Wij gaan het gesprek aan wanneer er sprake is van een controverse op het gebied van internationale normen. Normschenders worden uitgesloten. In 2025 hebben wij dit proces aangescherpt n.a.v. een wijziging in de beoordelingsmethodiek door dataprovider ISS ESG. Dit passen wij toe op de beleggingsfondsen voor aandelen en bedrijfsobligaties. Thematische engagement Preventie mensenrechtenrisico's: Het doel is om te zorgen dat bedrijven ervoor zorgen dat het onderwerp mensenrechten stevig op de agenda staat, zodat bedrijven beter inzicht krijgen in de risico's op dit gebied en passende maatregelen nemen om controverses te voorkomen.

11. Ontbreken van procedures en compliance-mechanismen voor het monitoren van de naleving van de beginselen van het VN Global Compact en de OESO-richtsnoeren voor multinationale ondernemingen	Aandeel beleggingen in ondernemingen zonder een beleid voor het monitoren van de naleving van de beginselen van het VN Global Compact en de OESO-richtsnoeren voor multinationale ondernemingen of zonder regelingen voor de afhandeling van klachten waarmee schendingen van die VN-beginselen of OESO-richtsnoeren kunnen worden aangepakt	2%	3%	0,12%	n.v.t.	De beoordeling wordt vastgesteld op basis van door ondernemingen gerapporteerde data en geschatte data. Bij enig ontbreken van procedures wordt de gehele onderneming meegewogen.	Normatief engagement: Waar relevant wordt binnen het normatieve engagement aangedrongen op herstel en verhaal procedures binnen ondernemingen. Dit wordt toegepast op aandelen en bedrijfsobligaties. Thematische engagement Preventie mensenrechtenrisico's: Het doel is om te zorgen dat bedrijven ervoor zorgen dat het onderwerp mensenrechten stevig op de agenda staat, zodat bedrijven beter inzicht krijgen in de risico's op dit gebied en passende maatregelen nemen om controverses te voorkomen.
12. Niet-gecorrigeerde loonkloof tussen mannen en vrouwen	Gemiddelde niet-gecorrigeerde loonkloof tussen mannen en vrouwen bij ondernemingen waarin is belegd	14%	14%	2,80%	n.v.t.	Procentuele verschil in beloning tussen mannen en vrouwen. Gebaseerd op gerapporteerde data.	Geen actieve sturing op deze specifieke PAI, maar in lijn met het algemene beleid van het pensioenfonds wordt de volgende maatregel genomen: Stembeleid: ondersteuning van aandeelhoudersvoorstellen voor gelijke beloning van mannen en vrouwen. Dit wordt toegepast op aandelen.
13. Genderdiversiteit raad van bestuur	Gemiddelde verhouding tussen aantal vrouwelijke en mannelijke leden in de raad van bestuur van ondernemingen waarin is belegd, uitgedrukt als	35%	33%	7,31%	n.v.t.		Geen actieve sturing op deze specifieke PAI, maar in lijn met het algemene beleid van het pensioenfonds wordt de volgende maatregelen genomen: Thematische engagement: Uitgangspunt is dat ten minste 30% van de senior functies binnen

		percentage van alle leden in de raad van bestuur							het bedrijf door vrouwen wordt vervuld. Dit moet mogelijk gemaakt worden door voldoende maatregelen te nemen met betrekking tot opleidingsprogramma's en wervingsprocessen.
									Stembeleid: stemmen tegen de herbenoeming van de voorzitter van de benoemingscommissie (of andere commissieleden, afhankelijk van de situatie) wanneer er geen vrouwelijke bestuursleden zijn. Het pensioenfonds houdt hierbij rekening met lokale wet- en regelgeving en corporate governance codes. Dit wordt toegepast op aandelen.
	14. Blootstelling aan controversiële wapens (antipersoneelsmijnen, clustermunitie, chemische wapens en biologische wapens)	Aandeel beleggingen in ondernemingen die zijn betrokken bij de productie of verkoop van controversiële wapens	0%	0%	0%	n.v.t.	De beoordeling wordt vastgesteld op basis van door ondernemingen gerapporteerde data.	Uitsluiten (het op voorhand identificeren van bepaalde sectoren en producten of specifieke landen waar het pensioenfonds niet in wil beleggen). Dit passen we toe voor aandelen en bedrijfsobligaties.	
		Indicatoren voor beleggingen in overheden en supranationale instellingen							
Indicator ongunstige effecten op duurzaamheid		Parameter	Effecten 2025	Effecten 2024	Effecten 2023	Effecten 2022	Toelichting	Genomen maatregelen en voor de volgende referentieperiode geplande maatregelen en vastgestelde streefdoelen**	
Ecologisch	15. BKG**-intensiteit	BKG**-intensiteit landen waarin is belegd	202 ton/BNP in miljoen EUR	250 ton/BNP in miljoen EUR	205,34 ton CO2e / EUR (M) GDP	n.v.t.	Hoeveelheid broeikasgasemissies van een land, uitgedrukt in ton CO2-equivalent	Geen actieve sturing op deze specifieke PAI.	

							per jaar, gedeeld door het bruto nationaal product van een land in miljoen euro. Gebaseerd op gerapporteerde data.	
Sociaal	16. Landen waarin is belegd met schendingen van sociale rechten	Aantal landen waarin is belegd met schendingen van sociale rechten (absoluut aantal en relatief aantal gedeeld door alle landen waarin is belegd), als bedoeld in internationale verdragen en overeenkomsten, beginselen van de Verenigde Naties en, in voorkomend geval, nationaal recht	Relatief: 1% Absoluut: 1,25	Relatief 5% Absoluut: 2	Relatief: 2,17% Absoluut: 1	n.v.t.	Absoluut aantal landen waarin is belegd die onderwerp zijn van EU-sancties als gevolg van schendingen van sociale rechten. Relatief aantal landen waarin is belegd die onderwerp zijn van EU-sancties als gevolg van schendingen van sociale rechten (absoluut aantal landen met schendingen, gedeeld door totaal aantal landen waarin is belegd). Bij enige blootstelling wordt	Uitsluiten. Dit passen wij toe op staatsobligaties en staatsgerelateerde ondernemingen (50%).

								de gehele issuer meegewogen. Gebaseerd op geschatte data.	
				Indicatoren voor beleggingen in vastgoedactiva					1%
Indicator ongunstige effecten op duurzaamheid			Parameter	Effecten 2025	Effecten 2024	Effecten 2023	Effecten 2022	Toelichting	Genomen maatregelen en voor de volgende referentieperiode geplande maatregelen en vastgestelde streefdoelen**
Fossiele brandstoffen	17.	Blootstelling aan fossiele brandstoffen via vastgoedactiva	Aandeel beleggingen in vastgoedactiva die een rol spelen bij het winnen, opslaan, vervoeren of produceren van fossiele brandstoffen	0,10%	0,20%	0,18%	n.v.t.	De vastgoedbeleggingen hebben beperkt tot geen blootstelling aan fossiele brandstofactiviteiten.	n.v.t.
Energie-efficiëntie	18.	Blootstelling aan energie-inefficiënte vastgoedactiva	Aandeel beleggingen in energie-inefficiënte vastgoedactiva	24.4%	26%	n.n.b.	n.v.t.	Vastgoedbeleggingen met een EPC ‘C’ rating of lager worden geclassificeerd als inefficiënt.	CBRE analyseert de energie prestaties en deze worden afgezet tegen de relevante GRESB en CRREM benchmark waarden.
Andere indicatoren voor de belangrijkste ongunstige effecten op duurzaamheidsfactoren									
Ongunstige effecten op duurzaamheid	Ongunstige effecten op duurzaamheidsfactoren (kwalitatief of kwantitatief)	Parameter	Effecten 2025	Effecten 2024	Effecten 2023	Effecten 2022	Toelichting	Genomen maatregelen en voor de volgende referentieperiode geplande maatregelen en vastgestelde streefdoelen**	
Water-, afval- en materiaal-emissies	19.	Blootstelling aan gebieden met grote waterstress	PAI 8 (tabel 2). Aandeel beleggingen in ondernemingen met	25%	18%	n.v.t.	n.v.t.	De beoordeling wordt vastgesteld op	Normatieve engagement en uitsluiting voor milieu- en waterbeheer op basis van relevante internationale richtlijnen.

		locaties in gebieden met grote waterstress zonder een beleid voor waterbeheer					basis van door ondernemingen gerapporteerde data. Bij enige blootstelling wordt de gehele onderneming meegewogen.	Thematisch engagement: thema Klimaatadaptatie en Water. Focus van het pensioenfonds ligt hierbij op specifieke regio's waar waterstress hoog is. Dit wordt toegepast op aandelen en bedrijfsobligaties.
Mensen- rechten	20. Activiteiten en leveranciers met een significant risico op kinderarbeid	PAI 12 (tabel 3). Aandeel beleggingen in ondernemingen die blootstaan aan activiteiten en leveranciers met een significant risico op kinderarbeid, naar geografisch gebied of soort activiteit	2%	5%	n.v.t.	n.v.t.	De beoordeling wordt vastgesteld op basis van door ondernemingen gerapporteerde data. Bij enige blootstelling wordt de gehele onderneming meegewogen.	Normatieve engagement en uitsluiting: bedrijven waar kinderarbeid voorkomt in eigen de bedrijfsvoering of in de keten, op basis van relevante internationale richtlijnen. Dit wordt toegepast op aandelen en bedrijfsobligaties. Thematisch engagement: met ondernemingen in sectoren waar het risico op gebruik van kinderarbeid aanzienlijk is. Dit wordt toegepast op aandelen en bedrijfsobligaties.
* BKG staat voor Broeikasgassen ** Het pensioenfonds heeft voor de referentieperiode geen streefdoelen voor de PAI-indicatoren gedefinieerd. Daarnaast ontwikkelt het Beleid duurzaam beleggen incl. het uitsluitingsbeleid zich doorlopend. Het beleid wordt gemonitord en aangepast aan de actuele en maatschappelijke ontwikkelingen. *** De bron voor het opstellen van dit statement is in 2024 gewijzigd naar MSCI data.								

C. Beleid om de belangrijkste ongunstige effecten te identificeren, prioriteren en mitigeren

Het pensioenfonds past een due diligence beleid toe om de belangrijkste ongunstige effecten van beleggingsbeslissingen op duurzaamheidsfactoren vast te stellen, te analyseren en te prioriteren. Het doel van dit proces is om de belangrijkste ongunstige effecten te voorkomen en te verminderen en ook om verantwoording af te leggen over hoe het pensioenfonds omgaat met de geïdentificeerde effecten.

Voorafgaand aan deze due diligence screening worden er een aantal criteria toegepast op basis waarvan ondernemingen bij voorbaat uitgesloten worden. Dit betreft de uitsluitingen van het pensioenfonds. Ons overzicht met beleggingen rapporteren we jaarlijks op onze [website](#).

Dit beleid is goedgekeurd door het bestuur van het pensioenfonds op 2 december 2022 en is in werking getreden per 1 januari 2023. De uitvoering van dit beleid is door het bestuur voor een belangrijk deel toegewezen aan ESG-dienstverlener Achmea IM.

Om inzicht te krijgen of ondernemingen zich houden aan de internationale normen, zoals verwoord in het UN Global Compact, de OESO-richtlijnen en de UN Guiding Principles on Business and Human Rights, screent de ESG-dienstverlener elk kwartaal de beleggingen van het pensioenfonds. Onze ESG-dienstverlener maakt hiervoor gebruik van informatie van ISS ESG (een onafhankelijke ESG-data provider). Dat betekent dat het beleggingsuniversum wordt gecheckt op ondernemingen die mensenrechten, arbeidsnormen, milieunormen en anti-corruptieregels schenden. Hierbij wordt gekeken naar impact van het gedrag van de onderneming op de samenleving en/of milieu en de ernst, schaal, onomkeerbaarheid en waarschijnlijkheid van de schending. Pensioenfonds ING sluit ondernemingen uit die de internationale normen schenden. Pensioenfonds ING gaat via het normatieve engagementprogramma in gesprek met ondernemingen om controverses van internationale normen te stoppen of te voorkomen. Pensioenfonds ING hanteert een consistent proces voor ondernemingen die onderdeel zijn van het normatieve engagementprogramma. Hierin worden de ernst van de controverses, de bereidheid van de onderneming om in dialoog te gaan met Achmea IM en de maatregelen die de onderneming treft om de controverses op te heffen meegewogen in de besluitvorming om een onderneming uit te sluiten. Meer details over de uitsluitingscriteria van het pensioenfonds is te vinden op onze [website](#). De voortgang en impact van het engagementbeleid wordt halfjaarlijks gemonitord met de MVB-rapportage en verantwoord met de publieke rapportage aan onze pensioendeelnemers en andere belanghebbenden. In de bijlage gaan we nader in op de verschillende stappen van het due diligence proces. Daarbij sluiten we aan bij EU-duurzaamheidswetgeving en het Instrumentarium van het Convenant Internationaal Maatschappelijk Verantwoord Beleggen Pensioenfondsen².

Zoals eerder benoemd heeft het Fonds als ondertekenaar van het IMVB-convenant als doel gepaste zorgvuldigheid (“due diligence”) toe te passen in het beleggingsproces op basis van de OESO-richtlijnen. Zelfs met het toepassen van gepaste zorgvuldigheid, kunnen er ongunstige effecten optreden met het potentieel om onherstelbare schade te brengen.

Er wordt gebruik gemaakt van data doorgaans van externe dataproviders wordt ontvangen. Deze dataproviders verkrijgen deze data uit rapportages van ondernemingen (zoals jaarverslagen). Niet alle bedrijven rapporteren de benodigde data. Ontbrekende data wordt soms geschat door de externe dataproviders en ontbreekt soms volledig als het niet mogelijk is om deze data op een zinvolle wijze te schatten. Door de keuze voor een gerenommeerde dataprovider wordt de kans op foutieve schattingen gemitigeerd. Desondanks zien we aanzienlijke verschillen tussen dataproviders.

Op dit moment zijn de belangrijkste ongunstige effecten die uit deze due diligence voortkomen: BKG-intensiteit, biodiversiteit, emissies in water en schending van de UNGC en OESO-richtlijnen. Dit is gebaseerd op de internationale kaders en de thema’s van het pensioenfonds. Daarnaast speelt databeschikbaarheid een belangrijke rol in de uitvoering van het beleid.

Onze ESG-dienstverlener maakt hiervoor gebruik van informatie van MSCI en ISS ESG (beiden onafhankelijke ESG-data providers) voor de liquide beleggingen. MSCI maakt waar mogelijk gebruik van gerapporteerde data door ondernemingen. Voor sommige indicatoren wordt ook gebruik gemaakt van geschatte data.

Voor illiquide beleggingscategorieën zoals hypotheek, direct vastgoed en private equity is in de markt beperkt PAI-data beschikbaar. Het pensioenfonds spant zich in om de aanvullende data van de ongunstige effecten van de illiquide beleggingen te verkrijgen.

² <https://www.imvoconvenanten.nl/-/media/imvo/files/pensioenfondsen/instrumentarium.pdf?la=nl&hash=8B14DB50274FC744ADA75207D2B28876>

Vastgoed

De Europese vastgoedbeheerders berekenen de PAI-vastgoedindicatoren op een vergelijkbare manier. De aangeleverde PAI-informatie is door de ESG-dienstverlener voor vastgoed omgerekend naar een vastgoedscore voor het pensioenfonds en opgenomen in dit statement.

Hypotheken

Er is geen marktconsensus voor pensioenfonds en hoe over deze beleggingscategorie te rapporteren. Ook is er geen andere data beschikbaar voor deze categorie en de ESG-dienstverlener kan geen redelijke aanname formuleren. Voor hypotheek wordt geen informatie opgenomen in het PAI-statement.

Private equity

De ESG-dienstverlener integreert geen PAI-informatie voor de private equity beleggingen in het bestaande PAI-statement. De informatie is niet beschikbaar. De ESG-dienstverlener heeft te weinig informatie over deze beleggingscategorieën om hiervoor een redelijke aanname te formuleren. De ESG-dienstverlener verwacht en zal zich blijven inspannen om dit in de toekomst te verbeteren en te zorgen dat het EET-template een marktstandaard wordt voor de aanlevering van PAI-data.

Er is nog steeds een verbetering mogelijk in de datadekking voor de illiquide beleggingen. Toch is het pensioenfonds van mening dat met dit PAI-statement een getrouw beeld wordt weergegeven van de beleggingen van het pensioenfonds. Het pensioenfonds spant zich in om de beschikbare data van de illiquide beleggingen in de toekomst te verbeteren. Voor een aantal beheerders, waaronder niet-Europese beheerders zal dit een uitdaging blijven, omdat zij niet altijd verplicht zijn over PAI-data te rapporteren. Voor private equity wordt gerapporteerd over de PAI's voor kapitaalmarktbeleggingen. Het integreren van deze data in het bestaande PAI-statement zal in de toekomst leiden tot vermenging van bronnen en berekeningsmethodieken.

D. Engagementbeleid

In het Beleid duurzaam beleggen is opgenomen hoe het pensioenfonds vormgeeft aan de rol van “betrokken belegger”. Het pensioenfonds gaat in gesprek met ondernemingen waarin wordt belegd. Daarnaast maken wij actief gebruik van onze aandeelhoudersrechten om lange termijn waarde creatie te bevorderen bij de ondernemingen waarin wij beleggen. Daarbij besteden wij aandacht aan de strategie, duurzaamheid en corporate governance van ondernemingen.

Het pensioenfonds maakt onderscheid tussen twee soorten engagement: Normatieve engagement en Thematische engagement. Daarnaast heeft het pensioenfonds een stembeleid. Deze onderdelen worden hieronder toegelicht.

De volgende indicatoren voor de belangrijkste ongunstige effecten worden in aanmerking genomen bij normatieve engagement:

- BKG-emissies; BKG-voetafdruk; BKG-intensiteit van de ondernemingen waarin is belegd
- Ondernemingen met vestigingen/activiteiten in of bij biodiversiteitsgevoelige gebieden wanneer de activiteiten van die ondernemingen negatieve gevolgen voor die gebieden hebben
- Veroorzaakte emissies in water (in ton) door ondernemingen, gemeten per miljoen EUR aan beleggingen, uitgedrukt als gewogen gemiddelde
- Ondernemingen die betrokken zijn geweest bij schendingen van de beginselen van het VN Global Compact of van de OESO-richtsnoeren voor multinationale ondernemingen

- Ondernemingen die blootstaan aan activiteiten en leveranciers met een significant risico op kinderarbeid, naar geografisch gebied of soort activiteit

De volgende indicatoren voor de belangrijkste ongunstige effecten worden in aanmerking genomen bij thematische engagement:

- Ondernemingen met locaties in gebieden met grote waterstress zonder een beleid voor waterbeheer
- Biodiversiteit

De volgende indicatoren worden in aanmerking genomen bij het stembeleid:

- BKG-emissies; BKG-voetafdruk; BKG-intensiteit
- Gemiddelde verhouding tussen aantal vrouwelijke en mannelijke leden in de raad van bestuur van ondernemingen waarin is belegd, uitgedrukt als percentage van alle leden in de raad van bestuur
- Gemiddelde niet-gecorrigeerde loonkloof tussen mannen en vrouwen bij ondernemingen waarin is belegd

Escalatiestrategie wanneer belangrijkste ongunstige effecten niet verminderen

Bij onvoldoende voortgang van engagement, zal het pensioenfonds een escalatiestrategie inzetten. Dit zal het geval zijn als de belangrijkste ongunstige effecten niet over meer dan één verslagperiode (van de PAI-rapportage) zijn verminderd. Hierin spelen aandeelhoudersrechten een belangrijke rol. De escalatiestrategie biedt de volgende instrumenten:

- Tegen stemmen op bepaalde agendapunten bij onvoldoende openheid en voortgang bij engagement. Zo kan tegen het remuneratiebeleid worden gestemd als ESG hierin onderbelicht is. Of kan tegen benoemingen worden gestemd als de ESG-kennis binnen het bestuur onder de maat is. De onderneming kan over de voorgenomen steminstructie actief worden geïnformeerd om ons standpunt kracht bij te zetten
- Het stellen van vragen op de aandeelhoudersvergaderingen
- Het plaatsen van aandeelhoudersresoluties op de agenda van de aandeelhoudersvergadering
- Het uitbrengen van investor-statements

Bovenstaande instrumenten worden op case-by-case basis overwogen. Hierbij wordt meegewogen of het opportuun en effectief is. Wanneer deze instrumenten niet het gewenste effect hebben, kan het pensioenfonds besluiten over te gaan tot uitsluiting.

Voeren van dialogen met ondernemingen, engagement

Het pensioenfonds maakt onderscheid tussen twee soorten engagement: Normatieve engagement en Thematische engagement.

Normatieve engagement

Het doel van het Normatieve engagementprogramma is controverses van internationale normen te stoppen of te voorkomen. Controverses vergroten het risico op nadelige gevolgen voor de onderneming, haar directe omgeving zoals lokale gemeenschappen of het milieu en voor andere belanghebbenden. Activiteiten die (mogelijk) leiden tot een controverse of schending van de internationale normen staan veelal in de belangstelling van niet-gouvernementele organisaties (ngo's) en de media. In de praktijk leidt dit vaak tot rechtszaken, die boetes of het uitbetalen van schadeclaims door de ondernemingen tot gevolg kunnen hebben. Dit zijn directe negatieve financiële effecten, die de belangen van aandeelhouders schaden. Pensioenfonds ING hanteert een consistent proces waarin de ernst van de controverse, de

bereidheid van de onderneming om in dialoog te gaan met Achmea IM en de maatregelen die de onderneming treft om de controverse op te heffen meewegen in de besluitvorming om een onderneming (alsnog) uit te sluiten. Normatieve engagement voeren wij altijd uit samen met andere beleggers, om een zo groot mogelijke impact te realiseren.

Thematische engagement

Het Thematische engagementprogramma heeft een andere doelgroep dan Normatieve engagement. Hier staan niet de ondernemingen centraal die normen schenden, maar juist ondernemingen die zowel financieel als maatschappelijk op bepaalde thema's hun prestaties kunnen verbeteren. De thema's waarop engagement plaatsvindt, zijn passend binnen de speerpunten van het pensioenfonds. Bij de keuze van een thema spelen de volgende zaken een rol:

- Materialiteit van het thema;
- Sociale of ecologische relevantie van het thema;
- Omvang van de onderneming in de beleggingsportefeuille (zowel aandelen als bedrijfsobligaties);
- Succeskans van de dialoog.

Omdat het pensioenfonds en haar klanten onderdeel zijn van de Nederlandse samenleving, besteedt het pensioenfonds binnen het Thematische engagementprogramma extra aandacht aan Nederlandse ondernemingen. In het ESG Nederland engagementtraject gaat het pensioenfonds in gesprek met Nederlandse beursgenoteerde ondernemingen. Dit valt veelal samen met het aandeelhoudervergaderingenseizoen. Deze dialogen vinden vaak in collectief verband plaats, samen met andere Nederlandse institutionele beleggers en Eumedion, het Nederlandse corporate governance platform voor institutionele beleggers. Het gezamenlijke doel is de beïnvloeding van governance en duurzaamheidsthema's, veelal ingegeven door de actualiteit van de aandeelhoudersvergadering. Te denken valt aan beloningsbeleid, benoeming van bestuurders, fusies & overnames en sociaal- en milieubeleid. Doordat het ESG Nederland engagementprogramma gedreven wordt door agenda' van de aandeelhoudersvergadering heeft dit programma een ander karakter dan het reguliere thematisch engagementprogramma.

[Corporate governance en stemmen op aandeelhoudersvergaderingen](#)

Corporate governance wordt vaak vertaald met goed ondernemingsbestuur. Het heeft betrekking op de verhouding tussen de verschillende organen van de onderneming zoals raad van bestuur, raad van commissarissen, aandeelhouders en andere belanghebbenden. Hierbij spelen rekenschap, transparantie en toezicht een centrale rol. Het pensioenfonds belegt wereldwijd in beursgenoteerde ondernemingen en is daardoor ook aandeelhouder.

Betrokken aandeelhouder

het pensioenfonds is ervan overtuigd dat goede corporate governance bijdraagt aan de lange termijn waarde creatie van ondernemingen. Het pensioenfonds en haar klanten zijn betrokken aandeelhouders en maakt daarom actief gebruik van aandeelhoudersrechten. Zo gaan wij in gesprek met ondernemingen en stemmen wij op aandeelhoudersvergaderingen om lange termijn waarde creatie bij ondernemingen te stimuleren.

Corporate governance uitgangspunten

Het stembeleid van het pensioenfonds is mede gebaseerd op de normen en best practices op het gebied van corporate governance zoals die van de Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling (OESO) en die van het International Corporate Governance Network (ICGN). Daarnaast worden voor elke afzonderlijke markt toepasselijke nationale wet- en regelgeving, lokale marktnormen en

codes op het gebied van corporate governance toegepast bij het uitoefenen van stemrechten. Het pensioenfonds stemt met alle beschikbare aandelen op de aandeelhoudersvergaderingen van ondernemingen waarin wij beleggen. Dit betekent dat ook gestemd wordt in markten waar speciale eisen gelden voor het uitoefenen van stemrechten. Bijvoorbeeld in landen waar een speciale volmacht is vereist of in landen waar aandelen tijdelijk worden geblokkeerd in de periode voor de aandeelhoudersvergadering.

Stembeleid

het pensioenfonds heeft het stembeleid op haar website gepubliceerd en rapporteert met een online rapportagetool over hoe zij per aandeelhoudervergadering heeft gestemd. Omdat het niet mogelijk is om alle aandeelhoudersvergaderingen in persoon te bezoeken, maakt het pensioenfonds gebruik van het stemplatform van Institutional Shareholders Services (ISS). Daarnaast maakt ISS stemanalyses en stelt adviezen op in lijn met het stembeleid van het pensioenfonds. De op maat gemaakte stemanalyses worden vervolgens gebruikt bij het uitoefenen van stemrechten.

Aandeelhoudersvoorstellen

In toenemende mate staan aandeelhoudersvoorstellen op de agenda van de aandeelhoudersvergadering. Het pensioenfonds vindt het belangrijk de aandeelhoudersvoorstellen te steunen die in het verlengde liggen van de speerpunten Mensenrechten, Arbeidsnormen, Natuur & Milieu, Gezondheid en Klimaat. Daarnaast kunnen wij ervoor kiezen om aandeelhoudersvoorstellen (mede) in te dienen. Mocht het aandeelhoudersvoorstel geagendeerd worden, dan zal het pensioenfonds desgewenst een toelichting geven op de aandeelhoudersvergadering.

Verantwoording stemgedrag

Het pensioenfonds is transparant over hoe zij heeft gestemd op aandeelhoudersvergaderingen. Op onze [website](#) rapporteren wij via een online tool per aandeelhoudersvergadering hoe wij hebben gestemd voor onze beleggingsfondsen. In het geval dat wij tegen een agendapunt stemmen, geven wij een korte toelichting in de online tool op onze website. Daarnaast rapporteren wij elk kwartaal over het aantal aandeelhoudersvergaderingen waarop is gestemd en de belangrijkste ontwikkelingen op het gebied van corporate governance. Jaarlijks publiceert het pensioenfonds het Verslag Verantwoord en Betrokken Aandeelhouderschap, waarin onder andere wordt aangegeven hoe wij de principes van de Nederlandse Corporate Governance Code en de Nederlandse Stewardship Code naleven. In het pensioenfonds halfjaarverslag Maatschappelijk Verantwoord Beleggen geven we een toelichting op belangrijke en opvallende aandeelhoudersvergaderingen. Wij rapporteren ook aan onze deelnemers hoe wij namens hen hebben gestemd door deze rapportages.

E. Referenties naar internationale normen

Het pensioenfonds onderschrijft verschillende internationale initiatieven zoals de Principles for Responsible Investment (sinds 2007) en gebruikt de internationale kaders van het UN Global Compact, de OESO-richtlijnen voor multinationale ondernemingen en de UN Guiding Principles on Business and Human Rights en het klimaatakkoord van Parijs.

Internationale kaders

De internationale uitgangspunten van het UN Global Compact vormen een van de normenkaders voor het pensioenfonds. Het UN Global Compact vindt haar oorsprong in internationaal breed geaccepteerde verdragen, zoals de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens, de conventies van de International Labour Organisation, de Verklaring van Rio over Milieu & Ontwikkeling en de anti-corruptie principes van de UN Conventie tegen Corruptie.

Daarnaast gebruikt het pensioenfonds de OESO-richtlijnen voor multinationale ondernemingen als leidraad voor de beoordelingen van ondernemingen waarin de beleggingsfondsen van het pensioenfonds beleggen. Deze richtlijnen maken duidelijk wat van ondernemingen wordt verwacht op het gebied van maatschappelijk verantwoord ondernemen (MVO). Ze bieden ondernemingen handvatten over hoe om te gaan met kwesties zoals ketenverantwoordelijkheid, mensenrechten, kinderarbeid, milieu en corruptie. Daarnaast onderscheiden de OESO-richtlijnen consumentenbelangen, wetenschap en technologie, mededinging en belastingen. De OESO-richtlijnen worden momenteel onderschreven door 44 landen. Hiermee zijn deze richtlijnen de enige door overheden onderschreven MVO-richtlijnen voor internationaal ondernemen en het enige kader dat een geschillenbeslechtingsstelsel bevat.

De UN Guiding Principles on Business and Human Rights zijn internationale normen over mensenrechten waaraan staten en ondernemingen zich dienen te houden. Deze zijn in 2011 door de Mensenrechtenraad van de Verenigde Naties goedgekeurd.

Voor meer informatie over de (internationale) richtlijnen en initiatieven die het pensioenfonds ondersteunt, verwijzen wij naar onze MVB-halfjaarrapportage. Deze rapportage is beschikbaar via onze website [Halfjaarverslag](#).

Gebruikte indicatoren voor de belangrijkste ongunstige effecten om te meten hoe we voldoen aan deze internationale kaders:

- BKG-intensiteit ondernemingen waarin is belegd
- Ondernemingen met vestigingen/activiteiten in of bij biodiversiteitsgevoelige gebieden wanneer de activiteiten van die ondernemingen negatieve gevolgen voor die gebieden hebben
- Veroorzaakte emissies in water (in ton) door ondernemingen, gemeten per miljoen EUR aan beleggingen, uitgedrukt als gewogen gemiddelde
- Ondernemingen die betrokken zijn geweest bij schendingen van de beginselen van het VN Global Compact of van de OESO-richtsnoeren voor multinationale ondernemingen
- Ondernemingen die blootstaan aan activiteiten en leveranciers met een significant risico op kinderarbeid, naar geografisch gebied of soort activiteit

Internationale kaders - Methodologie

Om goed inzicht te krijgen of ondernemingen zich houden aan de internationale normen, zoals verwoord in het UN Global Compact, de OESO-richtlijnen en de UN Guiding Principles on Business and Human Rights, screent de ESG-dienstverlener elk kwartaal de beleggingen van het pensioenfonds. Onze ESG-dienstverlener maakt hiervoor gebruik van informatie van ISS ESG (een onafhankelijke ESG-data provider). Dat betekent dat het beleggingsuniversum wordt gecheckt op ondernemingen die mensenrechten, arbeidsnormen, milieunormen en anti-corruptieregels schenden. Hierbij wordt gekeken naar impact van het gedrag van de onderneming op de samenleving en/of milieu en de ernst, schaal en onomkeerbaarheid en waarschijnlijkheid van de schending. De derde stap is door engagement de negatieve impact van bedrijven te voorkomen, mitigeren of herstelmaatregelen en/ of compensatie mogelijk te maken. Pensioenfonds ING sluit ondernemingen uit die de internationale normen schenden. Wij gaan via het normatieve engagementprogramma in gesprek met ondernemingen om controverses van internationale normen te stoppen of te voorkomen. Pensioenfonds ING hanteert een robuust proces voor ondernemingen die onderdeel zijn van het normatieve engagementprogramma. Hierin worden de ernst van de controverse, de bereidheid van de onderneming om in dialoog te gaan met Pensioenfonds ING en de maatregelen die de onderneming treft om de controverse op te heffen meegewogen in de besluitvorming om een onderneming uit te sluiten. Meer details over de criteria waarop het pensioenfonds uitsluit is te vinden op onze website. De voortgang en impact van het engagementbeleid wordt halfjaarlijks gemonitord met de MVB-rapportage en verantwoord met de publieke rapportage aan onze pensioendeelnemers en andere belanghebbenden. Met dit beleid ondervangen we in het beoordelingsproces eventuele foutmarges.

Toekomstgericht klimaatscenario

Het pensioenfonds neemt op verschillende manieren toekomstgerichte klimaatscenario's mee in haar beleid. Naast dat klimaatverandering impact heeft op de waarde van de beleggingen hebben beleggingen van het pensioenfonds impact op milieu en klimaat. Om een beter beeld te krijgen van de mogelijke klimaatimpact, in dit geval de mate van de opwarming van de aarde, heeft het pensioenfonds temperatuurscores van de beleggingen in kaart gebracht. Per beleggingscategorie is de temperatuurscore in kaart gebracht.

CO2-reductiestrategie

Het pensioenfonds neemt daarnaast additionele maatregelen om klimaatverandering te beperken en heeft klimaatovertuigingen opgesteld. Onderdeel hiervan is een CO2-reductiestrategie voor de beleggingsportefeuille. De CO2-voetafdruk van de portefeuille wordt afgezet tegen die van de benchmark. Hiertoe hanteert het Fonds voor zowel de aandelenportefeuilles alsmede de bedrijfsobligatieportefeuille CO2-reductiedoelen.

- Voor de wereldwijde aandelenportefeuille in ontwikkelde landen alsmede het passieve aandelenmandaat in opkomende landen geldt een maximale CO2-uitstoot die overeenkomt met de CO2-uitstoot van een Paris Aligned index van deze regio's, waardoor de CO2-ontwikkeling van de portefeuille op lange termijn in lijn is met een 1,5 graden scenario.
- Voor de Europese bedrijfsobligatieportefeuille met hoog kredietwaardige emittent (investment grade) geldt een CO2-budget die in lijn is met het klimaatakkoord van Parijs. Voor de Europese bedrijfsobligatieportefeuille met lager kredietwaardige emittent (high yield) geldt een 50% reductie ten opzichte van de benchmark. Vanaf het vierde kwartaal van 2025 wordt belegd volgens de Paris Aligned Benchmark (PAB). Deze index heeft als doel het verminderen van de broeikasgas-uitstoot in lijn met het klimaatakkoord van Parijs.

De langetermijndoelstelling is een klimaatneutrale portefeuille in 2050. Dat betekent dat de netto uitstoot van broeikasgassen gelijk is aan nul. Eventuele rest (moeilijk te vermijden) emissies dienen volledig gecompenseerd te worden door verwijdering van CO2. Deze doelstelling is in lijn met het Klimaatakkoord van Parijs.

De CO2-voetafdruk laat de door de portefeuille gefinancierde broeikasgasemissies zien. Om deze CO2-voetafdruk te bepalen, wordt eerst van elke onderneming in de portefeuille de totale uitstoot van broeikasgassen per jaar berekend. Er wordt daarbij zowel gekeken naar de uitstoot die de onderneming zelf veroorzaakt door bedrijfsactiviteiten (scope 1 volgens het Greenhouse Gas Protocol), als naar de uitstoot die samenhangt met de productie van energie die de onderneming inkoopt (scope 2 volgens het Greenhouse Gas Protocol). CO2(e) staat voor CO₂-equivalenten. Dit is een maatstaf die de klimaatimpact van de zes broeikasgassen onder het Kyoto-protocol inzake klimaatverandering uitdrukt als de hoeveelheid koolstofdioxide (CO₂) die over een bepaalde periode (meestal 100 jaar) hetzelfde opwarmings-effect zou hebben. Dit wordt gedeeld door de ondernemingswaarde inclusief contanten (Enterprise Value including Cash, EVIC) in datzelfde jaar. De uitkomst hiervan geeft weer hoeveel broeikasgassen een onderneming uitstoot voor elke euro aan financiering. Om tot de CO2-voetafdruk van de hele portefeuille te komen, wordt het gewogen gemiddelde van de CO2-voetafdrukken berekend van alle ondernemingen waarin wordt belegd. De ondernemingen waarin veel wordt belegd wegen dus zwaarder mee.

Wij maken nu nog geen gebruik van compensatie. Hoe het reductiepad vormgegeven wordt voor de periode na 2030 en welke middelen ingezet worden ten behoeve van CO2-compensatie richting 2050 wordt in de toekomst nader bepaald.

Ook zetten we het engagement en stembeleid in voor positieve verandering in lijn met het Klimaatakkoord van Parijs.

Voor meer informatie verwijzen we naar het Beleid duurzaam beleggen, het MVB-halfjaarverslag en de website.

F. [Historische vergelijking](#)

2026 is het vierde rapportagejaar van het PAI-statement. Vanaf rapportagejaar 2024 wordt voor dit PAI-statement gebruik gemaakt van andere databronnen van de nieuwe ESG-dienstverlener. De wijziging van databron is een belangrijke verklaring waarom de rapportagecijfers over de verschillende jaren niet een op een met elkaar te vergelijken zijn. Dataproviders gebruiken eigen indicatoren, grenswaarden en schattingen. Bovendien kan de coverage afwijken. ESG-data zijn volop in ontwikkeling en steeds meer ondernemingen rapporteren hierover.

We geven een extra toelichting op de ontwikkeling van PAI-indicatoren voor onder andere indicatoren waarvoor

- het pensioenfonds maatregelen neemt;
- er bijzonderheden zijn.

CO₂-uitstoot

Het pensioenfonds voert een CO₂-reductiestrategie en een normatief engagement en uitsluitingsbeleid voor de liquide beleggingen. PAI-indicatoren 1, 2 en 3 meten de BKG-emissies voor ondernemingen en PAI-indicator 15 meet de BKG-intensiteit voor landen. Met uitzondering van PAI-indicator 3, dalen deze indicatoren. Voor staatsobligaties voert het pensioenfonds geen CO₂-reductiestrategie.

De blootstelling aan ondernemingen die actief zijn in de fossiele brandstoffen (PAI-indicator 4) bedraagt 4%. De gehanteerde indicator neemt bij enige blootstelling, de exposure van een onderneming volledig mee. Het uitsluitingsbeleid dat het pensioenfonds toepast op de beleggingen is ongewijzigd voortgezet in 2025.

Normschendersbeleid en uitsluitingen

PAI-indicatoren 10 en 14: Het pensioenfonds hanteert voor het eigen uitsluitingsbeleid databron ISS ESG. Met als uitzondering dat voor fondsbeleggingen het uitsluitingsbeleid van de betreffende beheerder van toepassing is. Op basis van MSCI-data is de exposure binnen de beleggingsportefeuille voor deze PAI-indicatoren 0%. De vrijwillige PAI-indicator 12 die significante risico's op kinderarbeid meet van activiteiten bedraagt 2%. Het pensioenfonds voert een uitsluitingsbeleid wanneer kinderarbeid voorkomt (en niet wanneer het risico hierop bestaat).

Biodiversiteit en emissies in water

PAI-indicator 7 die de blootstelling meet naar activiteiten met negatieve gevolgen voor biodiversiteitsgevoelige gebieden is 4%. Bij enige aanwezigheid en/of activiteiten in gebieden met een kwetsbare biodiversiteit wordt de gehele onderneming meegewogen. PAI-indicator 8 meet de blootstelling naar ondernemingen die emissies in water veroorzaken en vrijwillige PAI-indicator 8 meet de blootstelling naar ondernemingen in gebieden met grote waterstress en zonder beleid voor waterbeheer. De databeschikbaarheid op deze indicatoren is laag.

Het pensioenfonds voert op beide onderwerpen een thematisch engagementprogramma.

Versiebeheer PAI-statement

Publicatiedatum PAI-statement	Vastgesteld door Pensioenfonds ING op datum	Versie
30-6-2025	20-6-2025	2.0
30-6-2026		3.0

Bijlage: 'Due diligence beleid Pensioenfonds ING

Inleiding Due diligence

Zoals aangegeven doorloopt Pensioenfonds ING periodiek een screening van bedrijven op het schenden van de internationale normen. In deze bijlage geeft het Fonds aan welke stappen worden doorlopen in dit proces, ook wel de due diligence cyclus genoemd.

Het Fonds doorloopt periodiek een due diligence cyclus om de daadwerkelijke en mogelijke negatieve impact van de beleggingen op duurzaamheidsfactoren te identificeren, te voorkomen en te verminderen alsmede om verantwoording af te leggen over hoe het Fonds omgaat met de geïdentificeerde risico's.

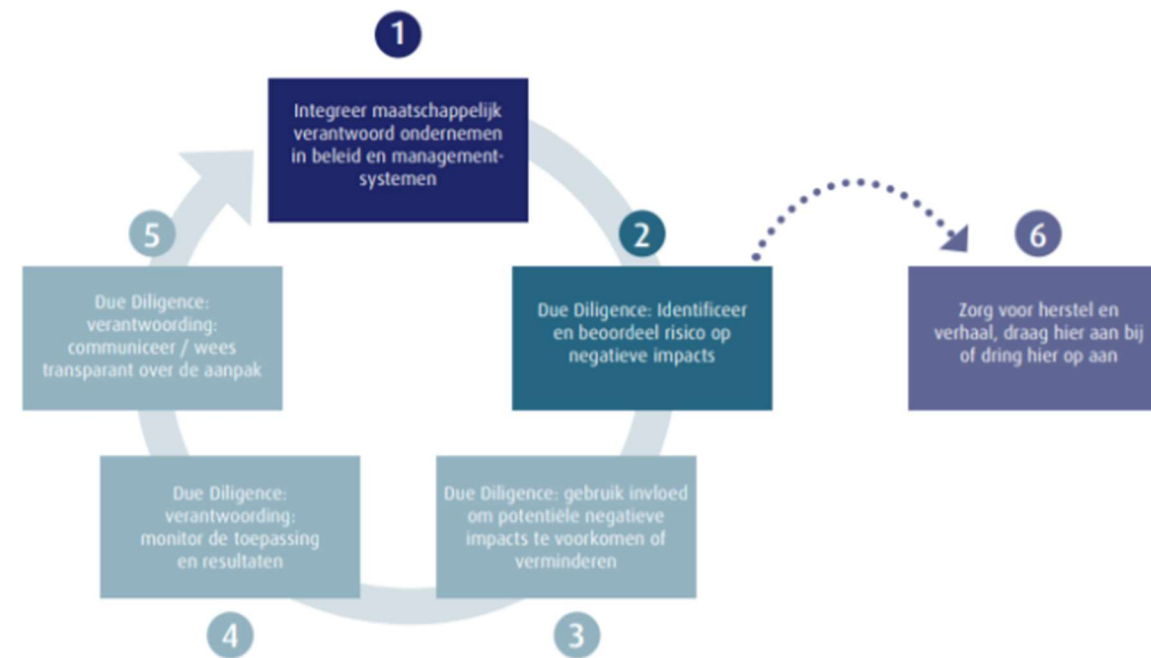
Due diligence is er op gericht om de belangrijkste ongunstige effecten van beleggingsbeslissingen op duurzaamheidsfactoren (dus de negatieve impact voor de samenleving en het milieu in zowel de beleggingsportefeuille als bij potentiële beleggingen) te identificeren, prioriteren en analyseren.

In deze bijlage gaan we nader in op de verschillende stappen van het due diligence proces. Daarbij sluiten we aan bij EU-duurzaamheidswetgeving en het Instrumentarium van het Convenant Internationaal Maatschappelijk Verantwoord Beleggen Pensioenfonds³. Zie ook figuur 1.

NB: De stappen in figuur 1 hebben een afwijkende benaming van de stappen die in het 'Instrumentarium Convenant Maatschappelijk Verantwoord Beleggen Pensioenfonds' worden genoemd en die zijn uitgewerkt in deze bijlage. Figuur 1 is namelijk oorspronkelijk afkomstig uit de OESO-Richtlijnen voor Multinationale Ondernemingen. Het instrumentarium maakt de vertaalslag van het due diligence proces van de OESO-Richtlijnen voor Multinationale Ondernemingen naar het Internationale Maatschappelijk Verantwoord Beleggen Convenant voor Pensioenfonds en hanteert daarom afwijkende benamingen.

³ <https://www.imvoconvenanten.nl/-/media/imvo/files/pensioenfonds/instrumentarium.pdf?la=nl&hash=>

Figuur 1: Due diligence cyclus

Bron: Instrumentarium Convenant Internationaal Maatschappelijk Verantwoord Beleggen Pensioenfondsen

Toelichting op de verschillende stappen van het due diligence proces:

Stap 1 Inbedden van ESG in relevant beleid en managementsystemen

Het pensioenfonds onderschrijft de ESG-due diligence stappen volgens de OESO-richtsnoer⁴. Wij streven via onze beleggingen naar (maatschappelijke) lange termijn waarde creatie. We identificeren en beoordelen aan de hand van een due diligence screening de belangrijkste ongunstige effecten van beleggingsbeslissingen op duurzaamheidsfactoren in de beleggingsportefeuille. Deze due diligence screening wordt uitgevoerd op basis van informatie van ISS ESG (een onafhankelijke ESG-dataprovider).

⁴ <https://mneguidelines.oecd.org/RBC-for-Institutional-Investors.pdf>: "Responsible business conduct for institutional investors"

Stap 2 Vaststellen en beoordelen van belangrijkste ongunstige effecten van beleggingsbeslissingen in de beleggingsportefeuille en bij potentiële beleggingen

Bij het screenen van onze beleggingsportefeuille (aandelen en bedrijfsobligaties)⁵ worden (potentiële) negatieve impacts op de samenleving en het milieu geïdentificeerd. Dit zijn de belangrijkste ongunstige effecten van onze beleggingsbeslissingen op duurzaamheidsfactoren.

Ter beoordeling wordt vervolgens gekeken naar de impact van het gedrag van de onderneming op de samenleving en/of het milieu en de ernst (omvang), schaal en onomkeerbaarheid (aard) van de schending. Dit houdt het volgende in:

- Ernst verwijst naar de heftigheid van de negatieve impact.
- Met schaal wordt het bereik van het gevolg bedoeld, bijvoorbeeld het aantal mensen dat wordt getroffen of kan worden getroffen of de omvang van de milieuschade.
- Onomkeerbaarheid verwijst naar de grenzen aan de mogelijkheden om de situatie van de getroffen personen of het milieu te herstellen, zodat deze overeenkomt met de situatie voorafgaand aan de negatieve impact.

Ook wordt de mate van waarschijnlijkheid meegewogen. Het screeningsproces vindt viermaal per jaar plaats met de bevindingen van het onderzoeksbureau ISS ESG.

Thematische aandachtsgebieden voortkomend uit de due diligence

De uitkomsten van de due diligence screening worden gecategoriseerd naar thematische aandachtsgebieden en beoordeeld op de mate van betrokkenheid van de onderneming en het effect op de samenleving of het milieu. De onderneming krijgt bij de prioriteringsbeoordeling een kwalificatie van rood, oranje of groen op basis van de ISS ESG data. Deze kwalificatie wordt vervolgens gebruikt bij de prioritering van de thematische aandachtsgebieden.

De thematische aandachtsgebieden voor het pensioenfonds zijn gerelateerd aan mensenrechten, arbeidsnormen, milieu en anti-corruptie. Ondernemingen die zich niet houden aan deze normen worden als (potentieel) risicovol beschouwd voor de samenleving of het milieu. In het hoofdstuk hieronder worden de (internationale) standaarden uiteengezet die gebruikt worden bij de thematische aandachtsgebieden. Deze thematische aandachtsgebieden zijn al sinds de start van het toepassen van het Beleid duurzaam beleggen (2008) integraal onderdeel van het normenkader van het pensioenfonds.

Het pensioenfonds prioriteert de daadwerkelijke en potentiële negatieve impact op basis van de ernst en waarschijnlijkheid en gebruikt voor alle geïdentificeerde casussen zijn invloed om de negatieve impact te voorkomen en/of te mitigeren. Hierbij wordt geen nadere prioritering gemaakt tussen thematische aandachtsgebieden, locatie waar de daadwerkelijke of potentiële negatieve impact zich voordoet of de omvang van onze positie in een onderneming.

Stap 3 Negatieve impacts voorkomen en/of mitigeren en stap 6 (herstel en verhaal) geplande maatregelen

⁵ Ook staatsobligaties worden gescreend op of deze landen op structurele en langdurige wijze mensenrechten en arbeidsnormen schenden. Het gaat daarbij niet zozeer om de vraag of de overheden internationale conventies en verdragen hebben ondertekend, maar of landen deze afspraken daadwerkelijk naleven. Naast de EU-sanctielijst en de VN-sanctielijst worden de prestaties van de landen in de Freedom in the World index (mensenrechten), de ITUC Global Rights index (arbeidsnormen) en de Corruption Perception Index (corruptie) als vertrekpunt gebruikt. Meer informatie vindt u in ons Beleid duurzaam beleggen en MVB-halfjaarrapportage.

Wanneer ondernemingen in onze beleggingsportefeuille (potentieel) negatieve impact veroorzaken of dreigen te veroorzaken, gebruiken wij onze invloed om deze negatieve impact te voorkomen en/of te mitigeren en indien nodig om herstelmaatregelen en/of compensatie mogelijk te maken. Dit doen wij via engagement. Waar nodig en mogelijk voeren we extra invloed uit door te stemmen op aandeelhoudersvergaderingen.

Wanneer ondernemingen waarin wij beleggen negatieve impact hebben veroorzaakt c.q. daaraan hebben bijgedragen en deze ondernemingen hebben een kwalificatie rood, dan sluiten wij deze ondernemingen uit tenzij er maatregelen zijn genomen door de onderneming om de schending op te heffen. Met deze ondernemingen wordt engagement gevoerd om de schending op te heffen. Wij verlangen dat zij herstelmaatregelen uitvoeren en/of benadeelden compensatie bieden c.q. daaraan bijdragen. Bij geen voortgang worden ze alsnog uitgesloten.

De nadere invulling van ons betrokkenheidsbeleid (engagement- en stembeleid) vindt u in het Beleid duurzaam beleggen en in de halfjaarlijkse verantwoord beleggen rapportages. In het uiterste geval kunnen wij besluiten om te desinvesteren en de onderneming uit te sluiten van belegging.

Stap 4 Monitoring van implementatie en resultaten

De voortgang en impact van ons engagementbeleid ten aanzien van de geïdentificeerde negatieve impact wordt gemonitord via een halfjaarlijkse MVB-rapportage opgesteld door de ESG-dienstverlener.

Stap 5 Verantwoording

Halfjaarlijks leggen we aan onze participanten in de het pensioenfonds beleggingsfondsen en anderen belanghebbenden verantwoording af via een publieke versie van het MVB-halfjaarverslag. Deze is beschikbaar op onze website.

Overzicht van standaarden die gebruikt worden bij thematische aandachtsgebieden

Mensenrechten

De ‘rechten van de mens’ vormen een van de vier hoofdthema’s van het UN Global Compact en worden geadresseerd door de eerste twee principes van het UN Global Compact (zie tevens onderstaande tabel). Deze principes staan echter niet op zichzelf en zijn gekoppeld aan, en uitgewerkt in diverse richtlijnen en verdragen (zie tabel 1). Deze richtlijnen en verdragen worden door ISS ESG meegenomen bij het screenen van bedrijven op eventuele controverses en schendingen van mensenrechten.

In de UN Guiding Principles on Business & Human Rights (UNGPs), staat specifiek beschreven hoe bedrijven met deze richtlijnen en verdragen dienen om te gaan en wat hun verantwoordelijkheden zijn. Of zoals de opsteller van de UNGPs, Professor John Ruggie stelt:

“The Guiding Principles’ normative contribution lies not in the creation of new international law obligations but in elaborating the implications of existing standards and practices for states and businesses; integrating them within a single, logically coherent and comprehensive template; and identifying where the current regime falls short and how it could be improved”.

Tabel 1. Principes UN Global Compact en gelieerde verdragen op het thema mensenrechten

Thema per Principe	UN Global Compact	Inhoud principe	Relevante hoofdstukken	
	Principe		OESO-richtlijnen	Relevante verdragen
Mensenrechten	Principe 1	Bedrijven dienen binnen de eigen invloedssfeer de internationaal vastgelegde mensenrechten te ondersteunen en te respecteren.	Mensenrechten	Universele Verklaring van de Rechten van de Mens.
			Werkgelegenheid en arbeidsverhoudingen	De VN-verklaring over de rechten van inheemse volkeren.
	Principe 2	Bedrijven dienen ervoor te zorgen dat zij niet medeplichtig zijn aan schendingen van de mensenrechten	VIII. Consumentenbelangen	ILO-conventie 169 over inheemse en in stamverband levende volken in onafhankelijke landen.
			IV. Mensenrechten	Tripartite ILO-verklaring over multinationale ondernemingen en sociaal beleid. Geneefse conventie. Haagse conventie. Universele Verklaring van de Rechten van de Mens.

In de praktijk hebben mensenrechtenschendingen in het beleggingsuniversum veelal het volgende karakter:

- Beperking van het recht op zelfbeschikking;
- Activiteiten in controversiële landen strijdig met het humanitair recht;
- Het niet respecteren van rechten van inheemse volken; en
- Beperking van vrijheid van meningsuiting.

Beperking van het recht op zelfbeschikking

Het recht op zelfbeschikking van volken is opgenomen in de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens en is weer uitgewerkt in twee bindende VN verdragen: ‘Burgerrechten en Politieke Rechten’ (BuPo) en ‘Economische, Sociale en Culturele Rechten’ (EcSoCu). Deze verdragen werden in 1966 aanvaard en gingen in 1976 van kracht. Het individuele recht op zelfbeschikking kan gezien worden als een element van de persoonlijke vrijheid en daarmee als een grondslag van de mensenrechten. Hierdoor vormen kwesties waarin ondernemingen bijdragen aan een beperking van het recht op zelfbeschikking een mensenrechtenschending. Sinds 31 januari 2024 hebben wij geen datadekking op dit thema, omdat onze vaste dataprovider deze databeschikbaarheid heeft beëindigd.

Activiteiten in controversiële landen strijdig met het humanitair recht

Ten aanzien van de kwestie ‘Activiteiten in controversiële landen strijdig met het humanitair recht’ is het van belang dat ondernemingen ten aanzien van degenen die gevolgen van hun activiteiten ondervinden internationaal erkende mensenrechten respecteren. De ‘UN Guiding Principles on Business & Human Rights’, die zijn geïntegreerd in de OESO-richtlijnen, bieden voor bedrijven een hanteerbaar beleidskader over de toepassing van mensenrechten en de UN Global Compact principes. Specifiek voor de activiteiten van bedrijven die te maken hebben met oorlogen of bezettingen biedt ook de Geneefse conventie een geschikt raamwerk.

Het niet respecteren van rechten van inheemse volken

De VN aanvaardden in 2007 een 'Verklaring over de rechten van inheemse volken'. De rechten van inheemse volken zijn daarmee pas in recente jaren formeel erkend. In de ‘VN-richtlijnen voor mensenrechten ten behoeve van bedrijven’ wordt gewezen op de landrechten en andere rechten van inheemse volken. Enkele landen met belangrijke inheemse minderheden stemden tegen de verklaring, waaronder de VS, Canada, Nieuw-Zeeland en Australië. Het belangrijkste verdrag is de ILO-conventie (no. 169) over inheemse en tribale volken in onafhankelijke landen. Voor deze toetsing is de bepaling dat ondernemingen de mensenrechten ‘van personen die tot specifieke (bevolkings-)groepen horen die bijzondere aandacht vereisen’ dienen te respecteren, als zij een ongunstig effect op de mensenrechten van die personen kunnen hebben.

Beperking van vrijheid van meningsuiting

Vrijheid van meningsuiting is de vrijheid van burgers om hun overtuigingen kenbaar te maken, zonder voor vervolging door de staat te hoeven vrezen. Vrijheid van meningsuiting wordt vaak beschouwd als een integraal concept in democratieën maar is soms minder evident bij andere staatsvormen. De vrijheid om zonder angst voor vervolging je mening te kunnen uiten staat expliciet vermeld in de ‘Universele Verklaring van de Rechten van de Mens’.

Arbeidsnormen

Het respecteren van arbeidsnormen is een van de vier hoofdthema’s van het UN Global Compact en wordt geadresseerd door de principes 3,4,5 en 6. Deze principes zijn gekoppeld aan, en uitgewerkt in diverse richtlijnen en verdragen (zie tabel 1.2.1). Deze richtlijnen en verdragen worden door ISS ESG meegenomen bij het screenen van bedrijven op eventuele controverses of schendingen van arbeidsnormen.

Tabel 2: Principes UN Global Compact en gelieerde verdragen op het thema arbeidsrechten

UN Global Compact	Relevante hoofdstukken
-------------------	------------------------

Thema per Principe	Principe	Inhoud principe	OESO-richtlijnen	Relevante verdragen
Arbeidsrechten	Principe 3	Bedrijven dienen de vrijheid van vakvereniging en de effectieve erkenning van het recht op collectieve onderhandelingen te handhaven.	V. Werkgelegenheid en arbeidsverhoudingen	ILO-conventie 87 over de vrijheid tot het oprichten van vakverenigingen en de bescherming van het vakverenigingsrecht. ILO-conventie 98 over toepassing van het recht van organisatie en collectieve onderhandeling.
	Principe 4	Bedrijven dienen alle vormen van verplichte en gedwongen arbeid te elimineren.	V. Werkgelegenheid en arbeidsverhoudingen	ILO-conventie 29 over dwangarbeid. ILO-conventie 105 over de afschaffing van dwangarbeid.
	Principe 5	Bedrijven dienen zich in te spannen voor de effectieve afschaffing van kinderarbeid.	V. Werkgelegenheid en arbeidsverhoudingen	ILO-conventie 138 over de minimumleeftijd voor arbeid. ILO-conventie 182 over het effectief afschaffen van kinderarbeid. UN Verdrag over de rechten van het kind.
	Principe 6	Bedrijven dienen discriminatie met betrekking tot werk en beroep te bestrijden.	V. Werkgelegenheid en arbeidsverhoudingen	ILO-conventie 100 over gelijke beloning. ILO-conventie 111 over discriminatie met betrekking tot arbeid en beroep.

Naast de UN Global Compact principles over arbeidsnormen zijn de internationale afspraken over minimale arbeidsnormen van belang, welke zijn vastgelegd in Conventies van de Internationale Arbeidsorganisatie van de Verenigde Naties: de ILO-Conventies. Deze bieden een internationaal breed geaccepteerd raamwerk om bedrijven te beoordelen. Ook de ‘UN Guiding Principles on Business & Human Rights’ bieden een praktisch raamwerk om te beoordelen waar de verantwoordelijkheden van bedrijven bij arbeidsrechten beginnen en eindigen.

In de praktijk hebben arbeidsnormenschendingen in het beleggingsuniversum veelal het volgende karakter:

- Beperking van vrijheid van vereniging en recht op collectief onderhandelen;
- Gebruik van dwangarbeid in de toeleveringsketen;

- Kinderarbeid in de toeleveringsketen;
- Discriminatie met betrekking tot arbeid en beroep; en
- Veiligheid van werknemers.

Beperking van vrijheid van vereniging en recht op collectief onderhandelen

Vakbondsvrijheid wordt genoemd in de derde richtlijn van het UN Global Compact. Deze luidt: “Businesses should uphold the freedom of association and the effective recognition of the right to collective bargaining.” De ILO-conventies 87 en 98 stellen dat vakbonden ongestoord moeten kunnen onderhandelen met werkgevers over arbeidsvoorwaarden en dat vrijheid van organisatie en daarmee het recht om lid te worden van een vakbond tot de fundamentele mensenrechten behoort. Nederland heeft beide verdragen geratificeerd.

Gebruik van dwangarbeid in de toeleveringsketen

Het vierde principe van het Global Compact behandelt verplichte en gedwongen arbeid. Deze worden geadresseerd in de ILO-conventies 29 en 105 en hierin wordt onder andere gesteld dat bedrijven niet mogen profiteren van dwangarbeid of slavernij.

Kinderarbeid in de toeleveringsketen

Het vijfde principe uit het UN Global Compact stelt dat bedrijven zich dienen in te spannen om kinderarbeid uit te bannen. Ook is kinderarbeid in strijd met richtlijn van de OESO-richtlijnen voor internationale ondernemingen en met de ILO-conventies ten aanzien van ‘de fundamentele principes en rechten op het werk’ en het ‘effectief afschaffen van kinderarbeid’ (ILO-verdragen 138 en 182).

Discriminatie met betrekking tot arbeid en beroep

Het zesde principe van het UN Global Compact gaat over het voorkomen van discriminatie in relatie tot werk en beroep. De ILO-conventies 100 en 111 en de OESO-richtlijnen bieden een kader voor bedrijven.

Veiligheid van werknemers

Niet expliciet genoemd in de principes van het UN Global Compact rond arbeidsrechten, maar vanzelfsprekend wel gelieerd aan de principes 1 en 2 op het gebied van mensenrechten, is de veiligheid van werknemers op de werkvloer. De OESO-richtlijnen bieden bedrijven handvatten om hier invulling aan te geven.

Milieu

Het milieu is het derde hoofdthema van het UN Global Compact en wordt geadresseerd door de principes 7, 8 en 9. Deze principes zijn gekoppeld aan, en uitgewerkt in diverse richtlijnen en verdragen (zie tabel 3). Deze richtlijnen en verdragen worden door ISS ESG meegenomen bij het screenen van bedrijven op eventuele controverses of schendingen van milieunormen.

Tabel 3: Principes UN Global Compact en gelieerde verdragen op het thema milieu

UN Global Compact	Relevante hoofdstukken
-------------------	------------------------

Thema per Principe	Principe	Inhoud principe	OESO-richtlijnen	Relevante verdragen
Milieunormen	Principe 7	Bedrijven dienen het voorzichtigheidsbeginsel te hanteren over milieukwesties.	VI. Milieu	Verdrag van Bazel over de beheersing van de grensoverschrijdende overbrenging van gevaarlijke afvalstoffen en de verwijdering ervan. Verdrag van Rio de Janeiro over biodiversiteit. Rio verklaring over milieu en ontwikkeling.
	Principe 8	Bedrijven dienen initiatieven te ondernemen om grotere verantwoordelijkheid op milieugebied te bevorderen.	VI. Milieu	Kyoto Protocol. VN Raamwerk verdrag over klimaatverandering. Akkoord van Parijs.
	Principe 9	Bedrijven dienen de ontwikkeling en verspreiding van milieuvriendelijke technologieën te stimuleren.	VI. Milieu	Rio verklaring over milieu en ontwikkeling. Agenda 21.

De richtlijnen van het UN Global Compact betreffende het milieu zijn afgeleid van de ‘Rio verklaring inzake milieu en ontwikkeling’ en luiden: *“Business should support a precautionary approach to environmental challenges”, “Business should undertake initiatives to promote greater environmental responsibility” en “Business should encourage the development and diffusion of environmentally friendly technologies.”*

In de praktijk hebben schendingen van milieunormen in het beleggingsuniversum veelal het volgende karakter:

- Milieuvervuiling – grond, of watervervuiling; en
- Milieuvervuiling – bedreigen biodiversiteit.

Milieuvervuiling – grond, of watervervuiling en bedreigen biodiversiteit

Het preventie- en voorzichtigheidsbeginsel samen met het beginsel dat de vervuiler betaalt zijn terug te vinden in de Rio Verklaring en vormen de basis van het referentiekader. Een strikter referentiekader wordt geboden door het Kyoto Protocol, het Verdrag van Bazel (gericht op gevaarlijke afvalstoffen en de verwijdering ervan) en het Biodiversiteitsverdrag van Rio de Janeiro. Deze specifieke en internationaal breed gedragen verdragen en conventies verwoorden welke verantwoordelijkheden ondernemingen hebben voor de effecten van hun activiteiten op lucht, water, bodem, klimaat, ecosystemen, biodiversiteit

en gezondheid.

Anti-corruptie

Anti-corruptiebeleid is het vierde hoofdthema van het UN Global Compact en wordt geadresseerd door principe 10. Dit principe is gekoppeld aan, en uitgewerkt in diverse richtlijnen en verdragen (zie tabel 4). Deze richtlijnen en verdragen worden door ISS ESG meegenomen bij het screenen van bedrijven op het naleven van anti-corruptienormen.

Tabel 4: Principes UN Global compact en gelieerde verdragen op het thema anti-corruptie

Thema per Principe	UN Global Compact	Inhoud principe	Relevante hoofdstukken	
	Principe		OESO-richtlijnen	Relevante verdragen
Anti-corruptie	Principe 10	Bedrijven dienen alle vormen van corruptie, inclusief afpersing en omkoping, tegen te gaan.	III. Informatieverstrekking	VN-conventie tegen corruptie
			VII. Bestrijding van corruptie, omkopingsverzoeken, en afpersing	VN-conventie tegen internationale georganiseerde criminaliteit
			Mededinging	
			Belastingen	

Principe 10 van het UN Global Compact betreft anti-corruptie en is afgeleid van de ‘VN Conventie tegen corruptie’ en de ‘VN Conventie tegen internationale georganiseerde criminaliteit’ en luidt: *“Businesses should work against corruption in all its forms, including extortion and bribery.”*

Het 10^e principe uit het UN Global Compact stelt dat bedrijven alle vormen van corruptie, inclusief afpersing en omkoping dienen te voorkomen en te bestrijden. In de praktijk hebben anti-corruptieschendingen in het beleggingsuniversum veelal het volgende karakter:

- Omkopingspraktijken; en
- Afpersingspraktijken.

Om goed inzicht te krijgen of ondernemingen zich houden aan de internationale normen, zoals verwoord in het UN Global Compact, de OESO-richtlijnen en de UN Guiding Principles on Business and Human Rights, laat het Fonds elk kwartaal de beleggingsportefeuilles screenen. Dat betekent dat het beleggingsuniversum wordt gecontroleerd op ondernemingen die mensenrechten, arbeidsnormen, milieunormen en anti-corruptie regels schenden. Hierbij wordt gekeken naar de impact van het gedrag van de onderneming op de samenleving en/of milieu en de ernst, schaal en onomkeerbaarheid van de schending. Dit houdt het volgende in:

- Ernst verwijst naar de heftigheid van de negatieve impact.
- Met Schaal wordt het bereik van het gevolg bedoeld, bijvoorbeeld het aantal mensen dat wordt getroffen of kan worden getroffen of de omvang van de milieuschade.
- Onomkeerbaarheid verwijst naar de grenzen aan de mogelijkheden om de situatie van de getroffen personen of het milieu te herstellen zodat deze overeenkomt met de situatie die voorafging aan de negatieve impact.

Door het screenen van de ondernemingen in het beleggingsuniversum kan het Fonds risico's (negatieve impact) voor de samenleving en het milieu identificeren. Door middel van het Normatieve engagement programma spreekt Het Fonds ondernemingen aan op hun gedrag om zo de (potentiële) negatieve impact te voorkomen of te verminderen. Over het monitoren van voortgang en de resultaten van de dialoog rapporteert Het Fonds periodiek. Wanneer een onderneming schade heeft veroorzaakt aan samenleving of milieu zal Het Fonds de onderneming nadrukkelijk oproepen tot herstel- en verhaalmogelijkheden voor degene die schade hebben geleden.

Disclaimer

Achmea Investment Management B.V. ("Achmea IM") heeft de informatie in dit document met zorg samengesteld. De informatie is vertrouwelijk en uitsluitend bestemd voor degene aan wie deze persoonlijk is gericht.

Dit document is of bevat (i) geen aanbod of uitnodiging om financiële instrumenten te kopen, te verkopen of te verhandelen, (ii) geen beleggingsaanbeveling of beleggingsadvies, (iii) geen juridisch, fiscaal of ander advies. Achmea IM raadt u af een (beleggings)-beslissing uitsluitend te baseren op de informatie in dit document. Raadpleeg in voorkomende gevallen een juridisch, fiscaal of andere adviseur. Achmea IM is niet aansprakelijk voor schade die het gevolg is van zo'n (beleggings)beslissing.

De informatie in dit document is (mede) gebaseerd op informatie die Achmea IM van betrouwbaar geachte informatiebronnen heeft verkregen. Achmea IM garandeert niet de betrouwbaarheid van die bronnen en de juistheid en volledigheid van de van die bronnen verkregen informatie. De informatie in dit document is puur informatief en u kunt daaraan geen rechten ontleen. Alle informatie is een momentopname, tenzij uitdrukkelijk anders is aangegeven. Het verstrekken van dit document na de oorspronkelijke publicatiedatum is geen garantie dat de hierin opgenomen informatie op die latere datum nog juist en volledig is. Achmea IM heeft het recht om deze informatie zonder aankondiging te wijzigen. Het noemen van rendementen op beleggingen in dit document dient uitsluitend als uitleg en toelichting. Achmea IM spreekt daarmee geen verwachting uit over het rendement of koersverloop van die beleggingen. De waarde van uw belegging kan fluctueren en in het verleden behaalde resultaten bieden geen garantie voor de toekomst.

U mag de informatie in dit document alleen voor eigen persoonlijk gebruik kopiëren. U mag de informatie niet overnemen, vermenigvuldigen, distribueren of openbaren zonder schriftelijke toestemming van Achmea IM. Alle informatie (teksten, foto's, illustraties, grafisch materiaal, handelsnamen, logo's, woord- en beeldmerken) blijft eigendom van of in licentie bij Achmea IM en wordt beschermd door auteursrecht, merkenrecht en/of intellectueel eigendomsrecht. Er worden geen rechten of licenties overgedragen bij gebruik van of toegang tot deze informatie.

Achmea Investment Management B.V., statutair gevestigd te Zeist (KvK 18059537), beschikt over een vergunning als beheerder van beleggingsinstellingen zoals bedoeld in de Wet op het financieel toezicht. Achmea Investment Management B.V. is ingeschreven in het register van de Stichting Autoriteit Financiële Markten onder nummer 15001209